

Starzec cienisty *Senecio umbrosus* —
nowy gatunek we florze Polski
i Tatrzańskiego Parku Narodowego

Wśród znanych dotychczas z Polski 22 gatunków rodzaju starzec *Senecio*, sekcja *Doria* reprezentowana była przez zaledwie 2 gatunki, tj. starca nadrzecznego *S. fluviatilis* i starca gajowego *S. nemorensis* „sensu lato”. Sekcja ta, licząca w Europie 5—10 gatunków (w zależności od ujęć taksonomicznych), obejmuje dwa krytyczne gatunki linneuszowskie, którymi są starzec gajowy *S. nemorensis* i starzec wielkolistny *S. doria* (Kucowa 1971), sprawiające systematykom od lat duże trudności. Każdy z nich dzielony jest zazwyczaj na kilka taksonów ujmowanych najczęściej w randze podgatunków lub wąsko ujętych gatunków. Starzec wielkolistny *S. doria* w szerokim ujęciu obejmuje w Europie najczęściej cztery gatunki, traktowane we „Flora Europaea” jako podgatunki (Chater, Walters 1976), z których tylko wąsko ujęty starzec wielkolistny *S. doria* „sensu stricto” został ostatnio podany z jednego stanowiska w obecnych granicach Polski (Fijałkowski 1989). Stąd też znalezienie przez prof. Jerzego Szweykowskiego na terenie polskiej części Tatr rośliny, która po bliższym oznaczeniu okazała się reprezentantem starca cienistego *Senecio umbrosus*, zasługuje na szczególną uwagę.

Ponizej podano bliższe dane o morfologii znalezionej rośliny, a także lokalizację nowego stanowiska wraz z charakterystyką zajmowanego biotopu.

Autorzy „Flora Europaea” (Chater, Walters 1976) ujmują starca cienistego jako podgatunek w obrębie szeroko ujętego linneuszowskiego starca wielkolistnego. Poza tym wyjątkiem, we wszystkich ważniejszych opracowaniach dotyczących obszarów, na których występuje starzec cienisty, traktowany jest w randze odrębnego gatunku (Hayek 1928, Dostal 1950, Nyarady et al. 1964, Prokudin i in. 1987).

Takie samo podejście reprezentuje „Flora polska” (K u c o w a 1971). Za statusem gatunkowym starca cienistego przemawia jego odrębność w stosunku do najbliższego mu starca wielokolistnego, wyrażająca się zarówno w morfologii, jak i w charakterze siedliskowym gatunku oraz jego zasięgu ogólnym. Pokrój znalezionej rośliny prezentuje fotografia (1 s. okładki). Uwagę zwraca gęste, wełniste (nie pajęczynowate jak podano we „Florze polskiej” (K u c o w a 1971)) owłosienie silnie zebrowanej łodygi. Okaz starca cienistego z Tatr miał w 1988 r. ponad 1 m wysokości, zaś w 1989 r. był znacznie mniejszy, około 65 cm.

Ryc. 1. Lokalizacja nowo odkrytego stanowiska starca cienistego *Senecio umbrosus* w Tatrzańskim Parku Narodowym — Situation of the recently discovered locality of *Senecio umbrosus* in the Polish Tatra Mtns

Nowo odkryte miejsce występowania starca cienistego (ryc. 1) znajduje się w polskiej części Tatr Zachodnich, w dolnej części Szerokiego Żlebu stanowiącego prawie orograficznie odgałęzienie doliny Głębowiec (po zachodniej stronie dolnej części Doliny Chochołowskiej). Stanowisko położone jest na wysokości około 1130 m n.p.m. Mimo usilnych poszukiwań, prowadzonych przez kilka osób w dwu kolejnych sezonach (1988, 1989), udało się znaleźć dotychczas tylko jeden okaz tej rośliny. Jest mało prawdopodobne, by cała populacja ga-

tunku w tej części jego zasięgu składała się z jednego tylko osobnika, na razie jednak większej liczby okazów nie znaleziono. Byłby to więc najrzadszy gatunek we florze naczyniowej Polski.

Okaz starca cienistego, znaleziony w Szerokim Żlebie, rośnie w zbiorowisku pośrednim między murawą a ziołoroślem, na płytkiej rędzinie brunatnej, rozwijającej się na podłożu wapiennym, w miejscu, gdzie dno żlebu przechodzi w zbocze. Gleba jest tam wilgotna i ma charakter wyraźnie zasadowy ($\text{pH} (\text{H}_2\text{O}) = 7,6$). Płat, w którym rośnie starzec, jest nieco ocieniony z boków przez młode okazy świerka *Picea abies* i wierzby śląskiej *Salix silesiaca*. Biotop ten dobrze odpowiada ogólnej charakterystyce siedlisk starca cienistego podanej przez Kucową (1971): „polany, świetliste lasy, zbocza potoków; na podłożu wapiennym”.

Starzec cienisty uważany jest za element pontyjsko-sarmacki, związany z lasami liściastymi (Hayek 1928). Jego ogólny zasięg rozciąga się od Dolnej Austrii na zachodzie poprzez Karpaty, południowo-zachodnią Ukrainę, po północną część Półwyspu Bałkańskiego. Stanowisko w polskiej części Tatr jest więc najbardziej na północ wysuniętym miejscem występowania gatunku w tej części jego zasięgu. Jest to zarazem pierwsze stanowisko starca cienistego w całych Tatrach i jedyne w Polsce. Najbliżej położone miejsca jego występowania w Karpatach Słowackich znajdują się na Choczu.

Jak już podkreślono, na odkrytym stanowisku został znaleziony tylko 1 okaz starca cienistego. Z oczywistych więc względów jako dokumentację zielnikową zebrano liść odziomkowy oraz kilka koszyczków kwiatostanowych. Dokumentem jest także zamieszczona na okładce fotografia rośliny.

Występowanie w pojedynczym egzemplarzu samo przez się poważnie zagraża egzystencji gatunku. Dodatkowymi zagrożeniami są pasące się często w najbliższym otoczeniu stanowiska jelenie, a także penetrujący ten teren w poszukiwaniu grzybów niezdyscyplinowani turyści oraz ludność miejscowa. Ponadto, w ciągu kolejnych dwu lat obserwacji starzec cienisty nie zdołał zamknąć cyklu życiowego, gdyż wczesny śnieg i przymrozki wystąpiły przed ostatecznym dojrzaniem nasion. Jedyne okazy trwają więc na swoim stanowisku dzięki corocznemu tworzeniu u podstawy starego pędu młodych różyczek liści z zawiązkami pędu kwiatostanowego, który rozwija się w kolejnym roku. Być może czynione obecnie próby uzyskania dojrzałych nasion gatunku pozwolą się i pozwolą na rozmnożenie, a tym samym trwalsze zabezpieczenie jego egzystencji.

SUMMARY

The ragwort, *Senecio umbrosus* a species new to the flora of Poland and to the Tatra National Park

Among the 22 species of the genus *Senecio* reported from Poland, there are only 3 representatives of the *Section Doria*. These are: *Senecio fluviatilis* and *S. nemorensis* s.l. (Kucowa 1971) and *S. doria* s. str. (Fijałkowski 1989). The fourth species of this section, *Senecio umbrosus*, which is known from the neighbouring countries (Kucowa 1971) was expected to occur in the country. The specimen of an unidentified plant, which was found by professor J. Szweykowski during his field work on the liverwort flora in the Tatra Mtns, represents the latter species, i.e. *S. umbrosus*. Thus, the locality discovered is the northernmost one of the species in this part of its range. The general distribution of this Pontic-Sarmatian species (Hayek 1928) includes Lower Austria, the Carpathian Mtns, south-west Ukraine, and the northern part of the Balkan Peninsula. The general habit of the specimen found is presented on the front cover. The species was found in 1988 in the Polish part of the Tatra Mtns, in Szeroki Zleb above Głębowiec Valley, at 1130 m a.s.l. The situation of the stand is shown on the map (fig. 1). *Senecio umbrosus* grows there in a grassy place slightly shadowed by young spruces, *Picea abies*, and Silesian willows, *Salix silesiaca*, on rich alkaline ($\text{pH}_{(\text{H}_2\text{O})} = 7.6$) and humid rendzina soil developed on Jurassic dolomite. In the very careful investigations which were undertaken during the last two years, only one specimen of *S. umbrosus* was found. Thus, it is the rarest species among the Polish vascular plants.

PISMIENNICTWO

Chater A. O., Walters S. M. 1976. *Rodzaj Senecio L. W: Flora Europaea* (eds. T. G. Tutin et al.). Vol. 4, Cambridge University Press, 191—205, Cambridge, New York, Melbourne.

Dostał J. 1950. *Kvetena CSR. Prirodoved. nakl., Praha.*

Fijałkowski D. 1989. *Nature Reserve Brzeźno by Chełm. W: The Lubelska Upland & the Łęczyńsko-Włodawskie Lake District. 19th IPE Guide, 2—6. Kraków.*

Hayek A. 1928. *Rodzaj Senecio L. W: Illustrierte Flora von Mitteleuropa* (ed. G. Hegi) 1, 6 (2): 726—795, München.

Kucowa I. 1971. *Rodzaj Senecio L. W: Flora polska* (red. B. Pawłowski, A. Jasiewicz). *Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych.* PWN, XII: 320—351, Warszawa—Kraków.

Nyarady E. I. et al. 1964. *Flora Republicii Populare Romine. T. 1X.* Edit. Acad. Rep. Pop. Romine.

Prokudin J. N. i in. (red.) 1987. *Opređelitel' wysszych rastenij Ukrainy.* Naukowa Dumka, Kijew.